

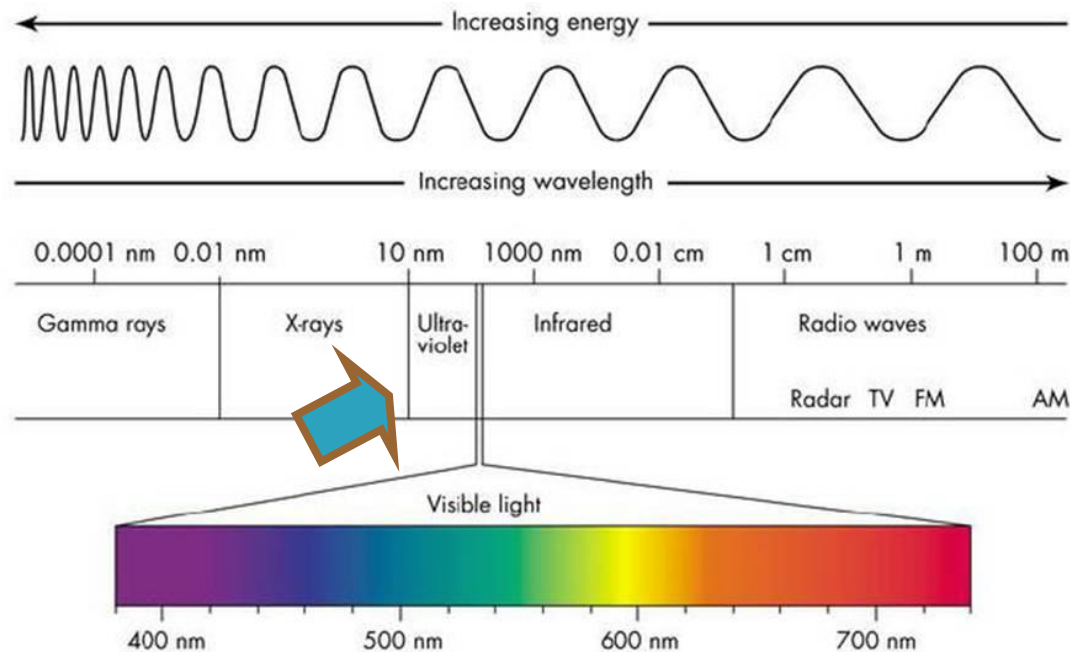
Zavod za polimerno inženjerstvo i organsku kemijsku tehnologiju

KARAKTERIZACIJA I IDENTIFIKACIJA PROIZVODA

Predmetni nastavnici: Izv. prof. dr. sc. Zvonimir Katančić
Prof. dr. sc. Emi Govorčin Bajsić
Prof. dr. sc. Mirela Leskovac

UV/VIS SPEKTROSKOPIJA

- UV/VIS spektroskopija je instrumentalna metoda karakterizacije koja kao medij koristi **ultraljubičasti i vidljivi dio spektra** elektromagnetskog zračenje
- Ultraljubičasto zračenje (engl.ultraviolet, UV) obuhvaća elektromagnetsko zračenje s valnim duljinama **manjim** od onih koje ima **vidljiva svjetlosti**, ali **većim** od onih koje imaju **X-zrake**
- UV zračenje u području valnih duljina 200 – 400 nm
- VIS dio spektra u području valnih duljina 400 – 800 nm
- UV zračenje počinje već na 10 nm, ali u spektroskopiji se koristi područje od 200 nm

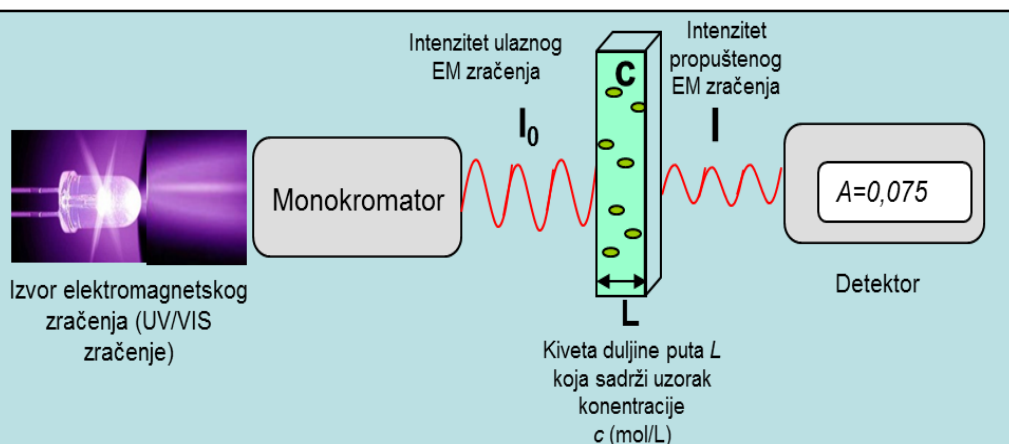

- UV/VIS spektrofotometar mjeri intenzitet svjetla koje je prošlo kroz analizirani uzorak (I) te ga uspoređuje s intenzitetom upadnog svjetla (I_0)
- Širenjem elektromagnetnoga zračenja kroz neko sredstvo, intenzitet zračenja opada zbog apsorpcije dijela svjetla, u homogenim optičkim medijima (plinovi, kapljevine)
- Uzorak će **apsorbirati zračenje samo** određene frekvencije, tj. koje **odgovara energiji točno određene veze u spoju** dok će ostalo zračenje proći nesmanjenog intenziteta
- Apsorpcijski spektri pokazuju najčešće apsorbanciju

Lamber–Beerov zakon $A = \log(I_0/I) = \epsilon bc$

$$A = \log(1/T) \times 100\%$$

- Izvor zračenja – Deuterijska (D_2) lampa (UV dio), W lampa (VIS dio)

A – apsorbancija

I_0 – intenzitet upadnog svjetla

I – intenzitet propuštenog svjetla

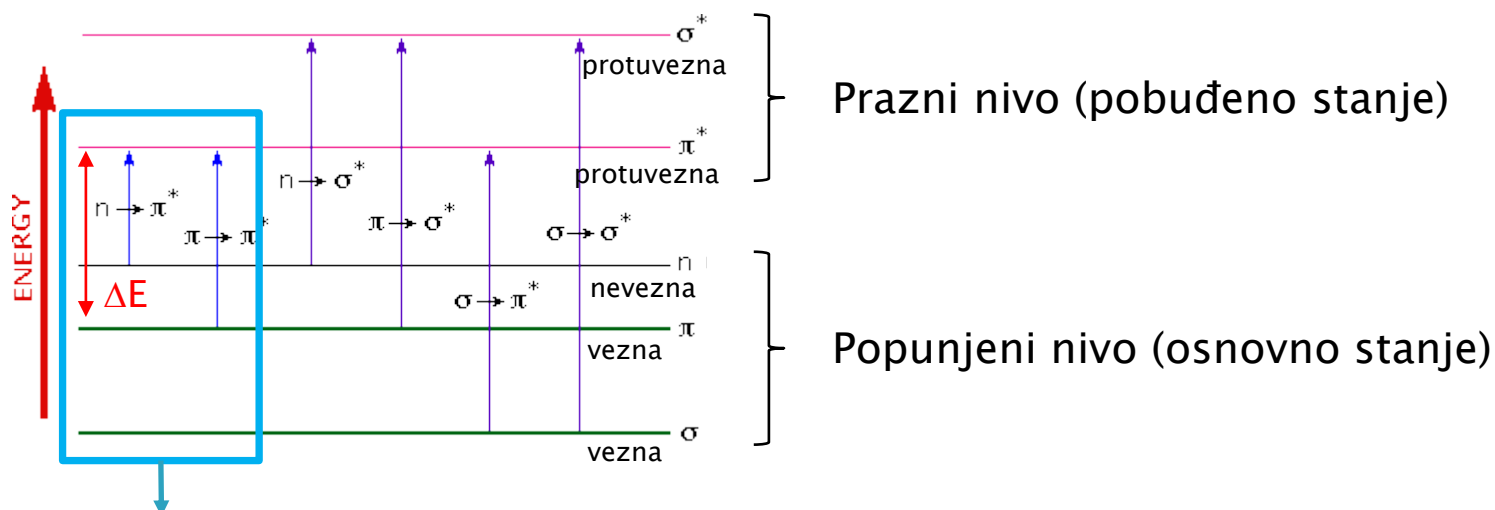
ϵ – molarni apsorpcijski (ekstinkcijski) koeficijent ($L \cdot mol^{-1} \cdot cm^{-1}$), karakterističan za svaku pojedinu molekulsku vrstu i ovisan je o valnoj duljini svjetlosti

c – konc. uzorka u otopini (mol/L)

b – duljina uzorka kroz koji prolazi svjetlo (cm)

UV/VIS spektroskopija

- Elektronska energija molekule mijenja se zbog apsorbirane energije u UV području, a rezultat su prijelazi elektrona, tj. pobuđivanje elektrona i prelasci iz nižih u više orbitale
- ΔE predstavlja razliku energija između popunjene orbitale (vezne – osnovno stanje) i prazne orbitale (protuvezne – pobuđeno stanje). Kada energija dolazećeg fotona odgovara ΔE , apsorbira se foton i elektron iz popunjenog nivoa prelazi iz svog osnovnog stanja u pobuđeno stanje

- UV zračenje ima energiju dovoljnu samo da izazove prijelaz između najbližih orbitala ($n \rightarrow \pi^*$ $\pi \rightarrow \pi^*$)
- Ovi prijelazi događaju se iz najviše popunjene molekulske orbitale (**HOMO**) u najnižu nepopunjenu molekulsku orbitalu (**LUMO**)

UV/VIS spektroskopija

➤ Tri vrste elektronskih prijelaza

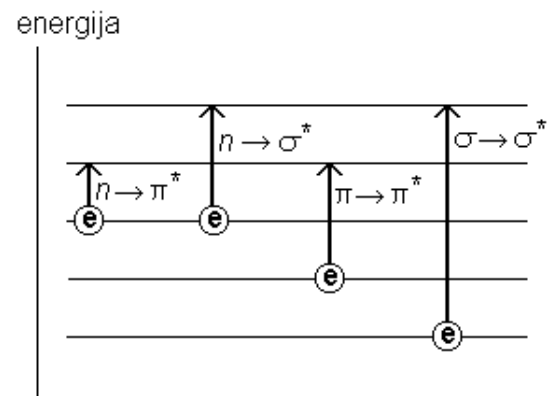
Potrebna je velika energija. Takvi prijelazi se odvijaju u dalekom UV području pa se ne vide na UV/VIS spektrometrima (200–800 nm). Npr. metan ima samo C–H veze, i time samo $\sigma \rightarrow \sigma^*$ prijelaze, apsorpcijski maksimum kod 125 nm

Zasićeni spojevi koji sadrže atome sa slobodnim elektronskim parovima (nevezni elektroni) sposobni su za n prijelaze, no takvih je organskih spojeva malo. Za ovakve prijelaze potrebno je manje energije nego za $\sigma \rightarrow \sigma^*$ prijelaze. Oni mogu biti inicirani zračenjem valnih duljina 150 – 250 nm

Organski spojevi s nezasićenim skupinama u molekuli imaju najviše prijelaza n ili π elektrona u pobuđeno stanje

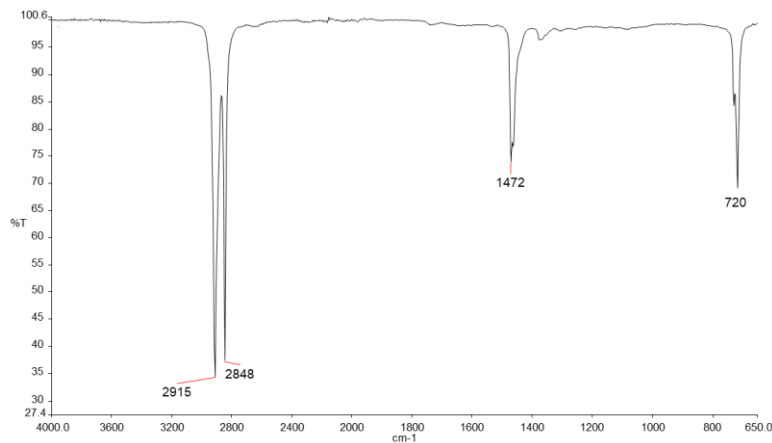
Apsorpcijski maksimumi

- $\lambda_{\max}$ i ϵ **povećava se sa povećanjem broja konjugiranih dvostrukih veza** organskih spojeva

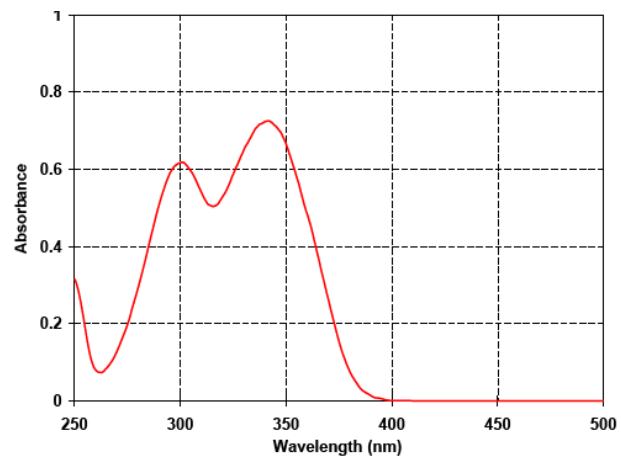
Table 8.3 Values of $\lambda_{\max}$ and ϵ for Ethylene and Conjugated Dienes		
Compound	$\lambda_{\max}$ (nm)	Molarna ϵ apsortivnost (L/(mol cm))
$\text{H}_2\text{C}=\text{CH}_2$	165	15,000
	217	21,000
	256	50,000
	290	85,000
	334	125,000
	364	138,000

- Skupine odgovorne za apsorpciju UV zračenja su **kromofori** budući da sadrže nezasićene veze kao na primjer:
 $-\text{C}=\text{O}$, $-\text{C}=\text{C}-$, $-\text{N}=\text{N}-$, $-\text{N}=\text{O}$, $-\text{C}\equiv\text{C}-$ i druge
- **Kromofori** su funkcionalne skupine ili dijelovi molekula (s dvostrukim i trostrukim vezama) koji apsorbiraju elektromagnetsko zračenje

IR spektri vs. UV/VIS spektri

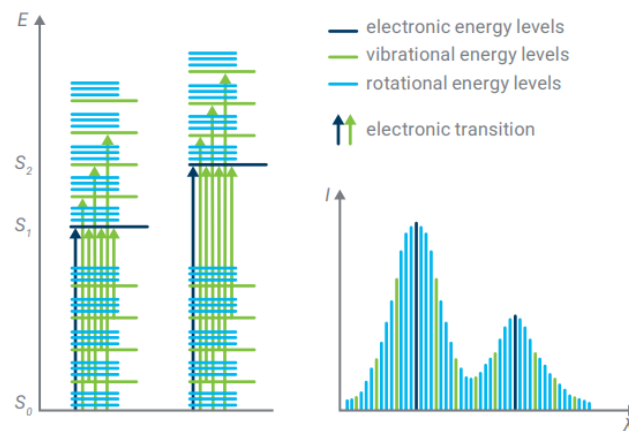

Uski pikovi

Široki pikovi

- Atomi u molekuli mogu rotirati i vibrirati, vibracije i rotacije također imaju određene energijske nivoe
- Nivoi su zato superponirani, kao posljedica se javljaju široki pikovi

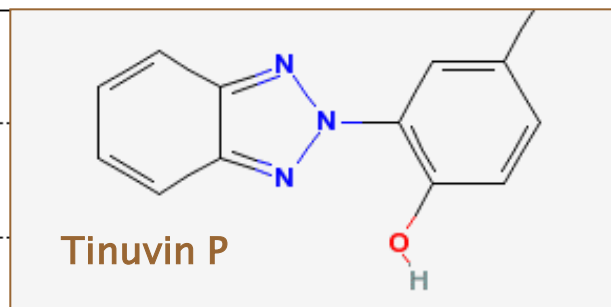
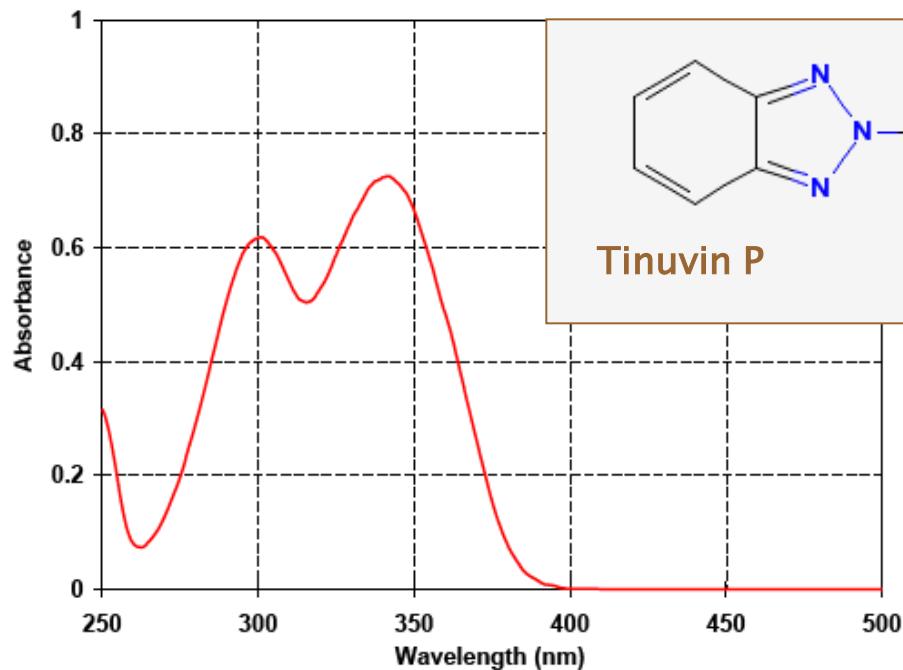

Spektralni apsorpcijski dijagrami – primjer

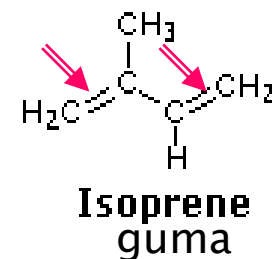
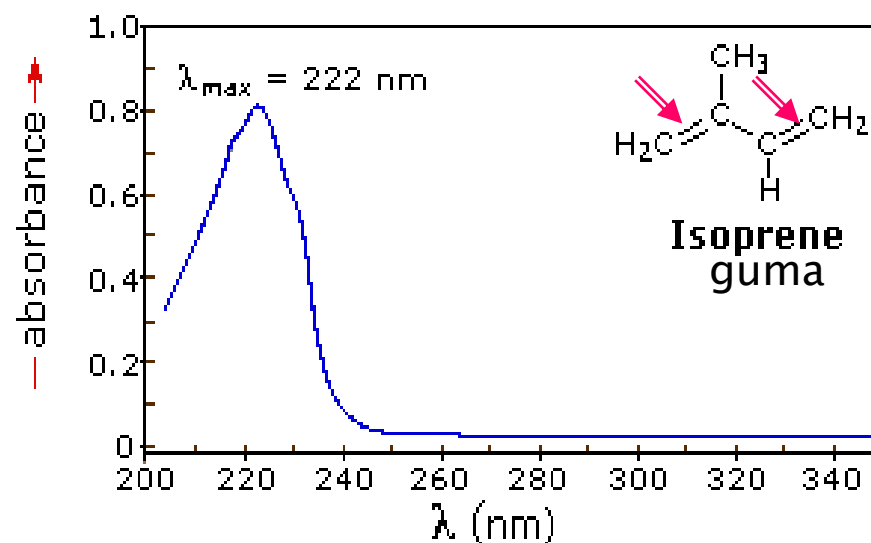
UV stabilizator

2-Hydroxy-4-Methoxy Benzophenone
(Benzophenone-3) (Tinuvin® P)

Absorption Spectrum (10 mg/l, Chloroform)

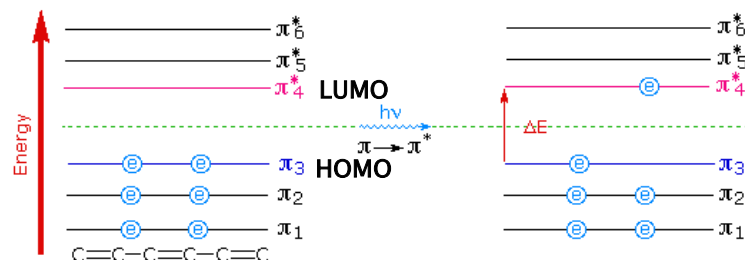
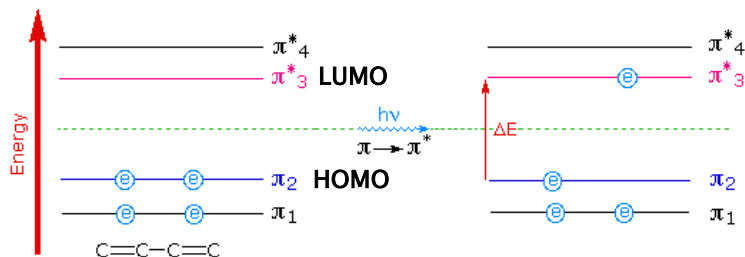
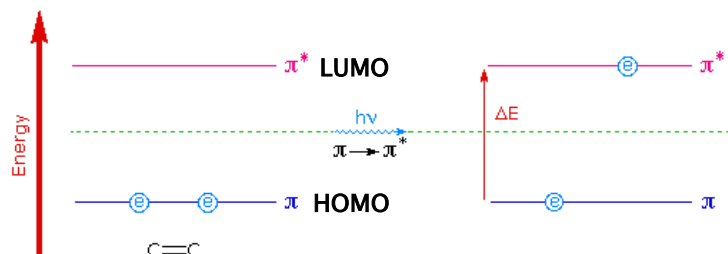

®TINUVIN P exhibits strong absorbance in the 300-400 nm region and minimal absorbance in the visible region (> 400 nm) of the spectrum. The absorption maxima are at 301 nm and 341 nm ($\epsilon = 16150 \text{ l/mol}\cdot\text{cm}$) in chloroform solution.

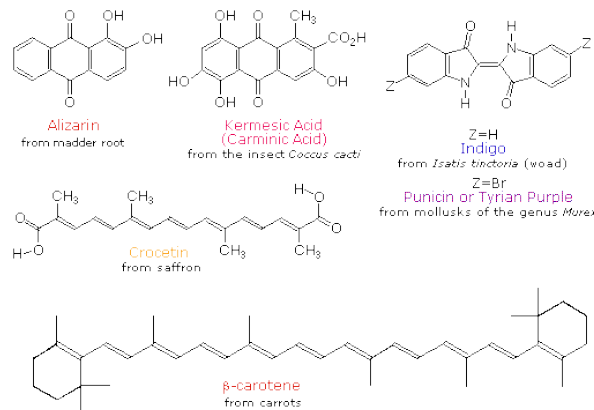

UV/VIS spektroskopija

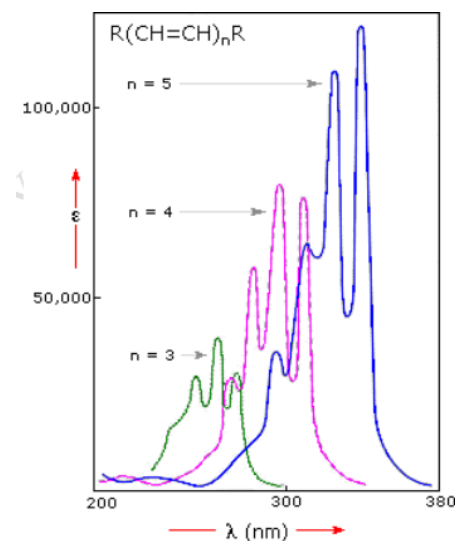
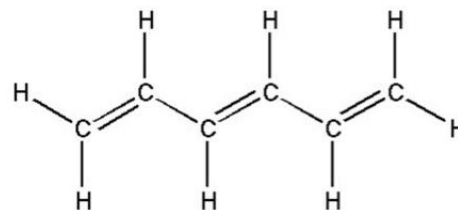
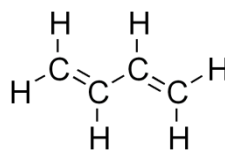
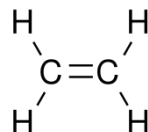
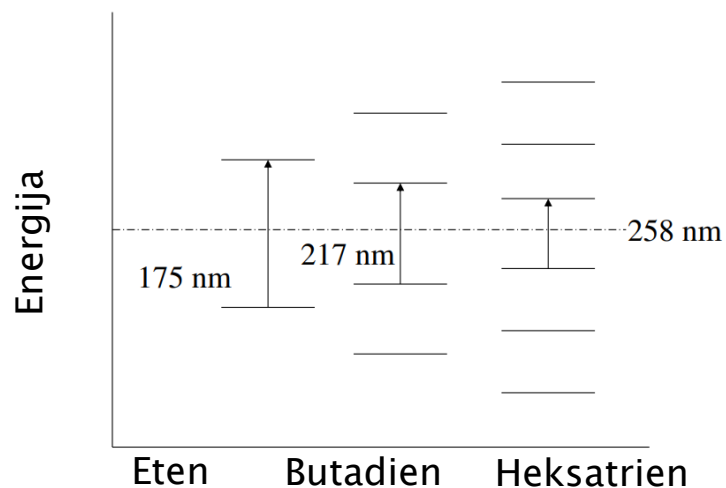
- Povećanje konjugacije (broja dvostrukih veza) smanjuje razliku energije HOMO* i LUMO** orbitala
- Za pobuđivanje elektrona potrebno manje energije → vidljivo zračenje
- Organski pigmenti apsorbiraju vidljivo zračenje jer imaju veliki broj konjugiranih veza

* Highest Occupied Molecular Orbital
 ** Lowest Unoccupied Molecular Orbital

UV/VIS spektroskopija

Utjecaj konjugacije

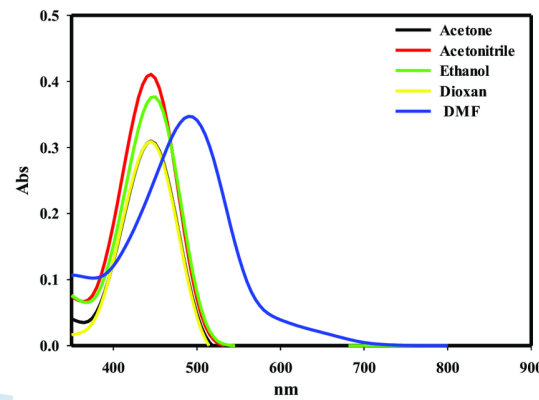
- **Batokromni pomak** – pomicanje apsorpcijskog maksimuma prema većim valnim duljinama (**crveni pomak**)

UV/VIS spektroskopija

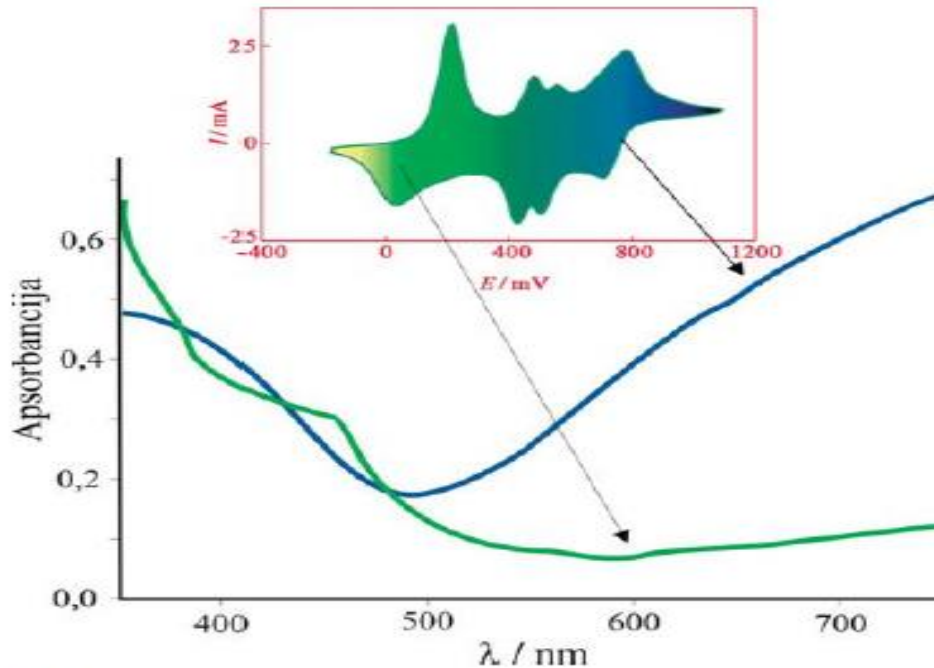
Utjecaj otapala

- Otapalo ne bi trebalo apsorbirati UV u području u kojem i uzorak čiji se spektar snima (obično ne utječe na spektar)
- Kako se **povećava polarnost otapala**, pikovi koji su rezultat $n \rightarrow \pi^*$ prijelaza pomaknuti su prema **kraćim** valnim duljinama (**hipsokromni – plavi pomak**), zbog slobodnog elektronskog para, koji snižava energiju n orbitale
- Kako se **povećava polarnost otapala**, pikovi koji su rezultat $\pi \rightarrow \pi^*$ prijelaza su često pomaknuti na **veće** valne duljine (**batokromni – crveni pomak**), zbog privlačnih polarizacijskih sila između otapala i apsorbirajuće vrste, koji snižava energiju pobuđenog i nepobuđenog stanja. Kako je razlika u energiji između pobuđenog i nepobuđenog stanja smanjena – rezultat je mali crveni pomak
- Ovaj efekt također utječe na $n \rightarrow \pi^*$ prijelaze, ali je prekriven plavim pomakom koji je rezultat slobodnog elektronskog para

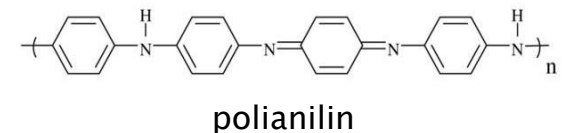
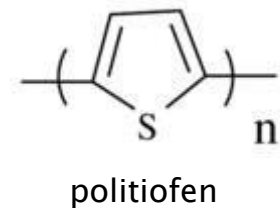
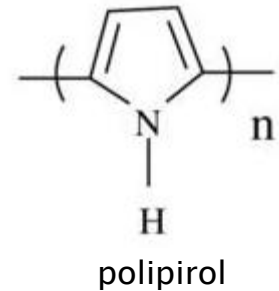
Utjecaj otapala na UV/VIS spektar

- Apsorpcija polianilina (PANI) elektrovodljivog polimera u VIS području zračenja

Elektrovodljivi polimeri apsorbiraju u vidljivom području zbog konjugirane strukture

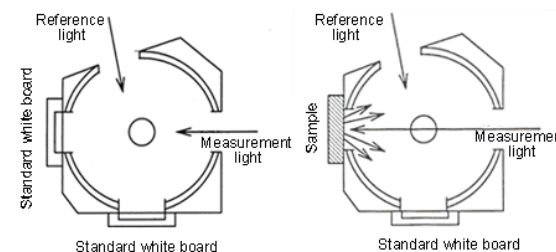
UV-Vis spektar polianilina u ovisnosti o oksidacijskom stanju

- Različito oksidacijsko stanje PANI polimera
Neutralni emeraldin → zelen
Oksidirani Pernigranilin → plavo-ljubičast
- Apsorpcije zračenja različite valne duljine u VIS području

- UV/VIS spektroskopija je analitička metoda za kvantitativnu identifikaciju različitih tvari kao na primjer visoko **konjugiranih** organskih tvari i **bioloških** makromolekula
- Uzorci za mjerenja pripremaju se kao otopine, ali su moguća mjerenja i praškastih uzoraka (difuzna reflektancijska spektroskopija, DRS)
- tehnika koja se često ne primjenjuje u karakterizaciji polimera budući da samo pojedine kemijske veze u molekuli polimera imaju energiju veze koja odgovara valnim duljina UV zračenja (= veze)

kiveta

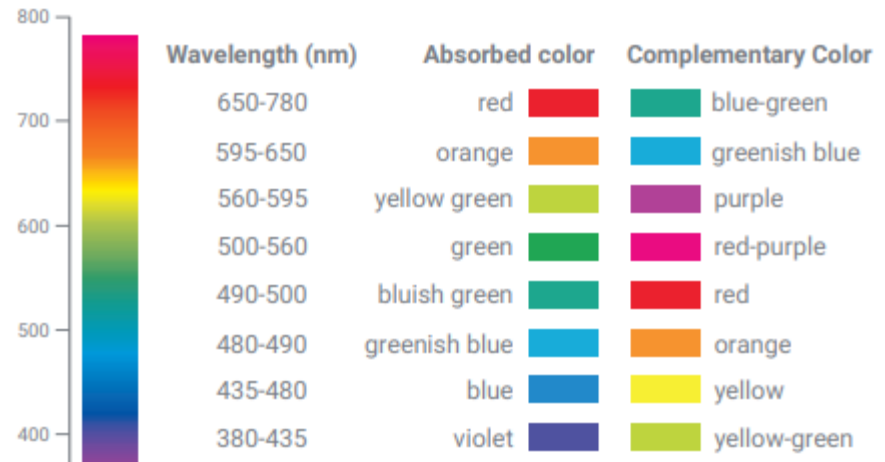
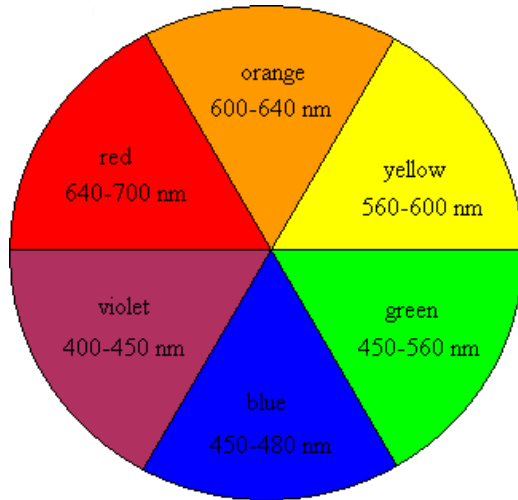

Integrirajuća sfera

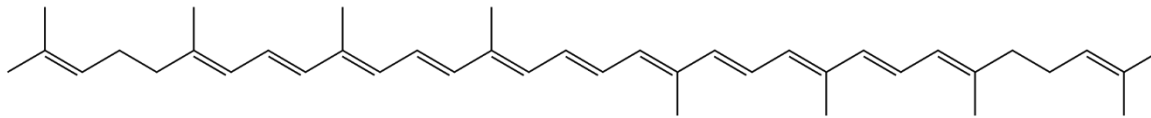
PRIMJENA

- identifikacija nepoznatih komponenata u uzorku
- koristi za praćenje procesa **degradacije polimera**, određivanje **aditiva** i **stabilizatora**
- Određivanje koncentracije određene molekule u otopini
- Karakterizacija refleksijskih svojstava površine i mjerenje boje materijala

Boja materijala

- Boja materijala odgovara valnoj duljini koju površina reflektira

Likopen, 11 konjugacija, $\lambda=502$ nm

Boja?

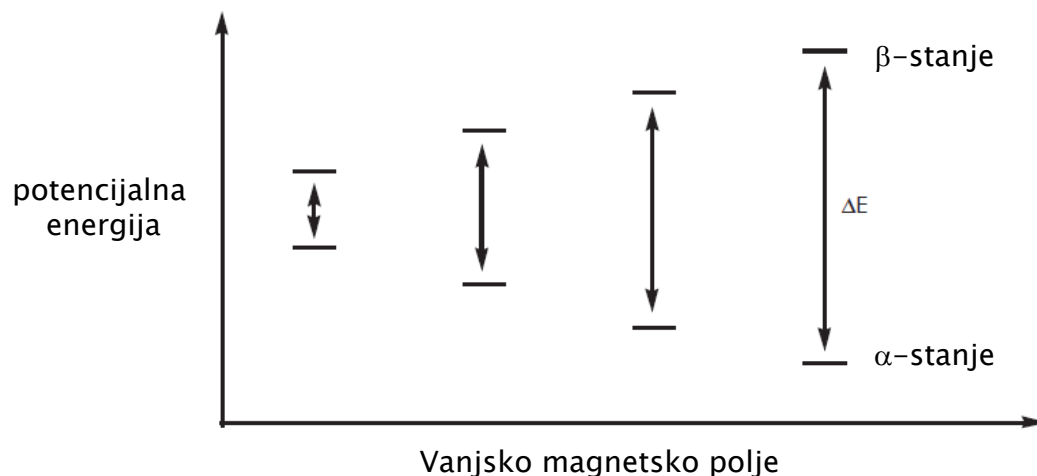
NUKLEARNA MAGNETSKA REZONANCIJA (NMR)

- Spektroskopska tehnika koja se temelji na reorijentaciji **atomskih jezgri s nuklearnim spinovima različitim od nule** u vanjskom magnetskom polju
- Ova se reorijentacija događa s **apsorpcijom EM zračenja** u **radiofrekvencijskom području od otprilike 4 do 900 MHz**
- Jezgre određenih atoma s neparnim atomskim brojem ponašaju se kao rotirajući naboji
- Jezgra je središte pozitivnog naboja, a rotirajući naboj stvara malo magnetsko polje, označeno kao vektor s veličinom i smjerom
- Ako se kemijski uzorak koji sadrži takve atome stavi unutar magnetskog polja (vanjsko ili primijenjeno polje), **nuklearni magnetski moment** može imati samo **konačan broj orijentacija**
- Prema načelima kvantne mehanike za proton (^1H) i za ugljik-13 (^{13}C) broj mogućih usmjerenja je dva: **paralelan s poljem** ili **antiparalelan**
- Kada je **jezgra paralelna s poljem** za nju se kaže da je u α -stanju
- Kada je **antiparalelna**, ona je u β -stanju
- Takvi atomi tada se nazivaju magnetski aktivni, a time i NMR aktivni

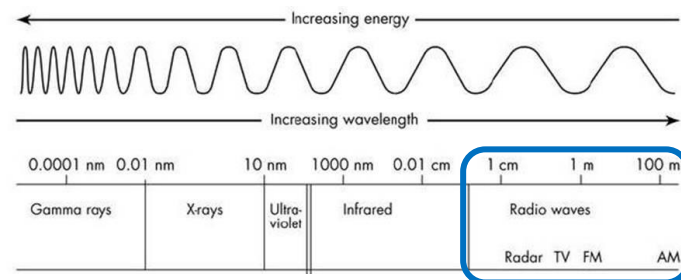

Nuklearna magnetska rezonancija (NMR)

- Potencijalna energija povezana s ova dva stanja nije ista
- α -stanje ima nižu potencijalnu energiju od β -stanja
- Energetska razlika između dva stanja raste kako se povećava jakost vanjskog magnetskog polja

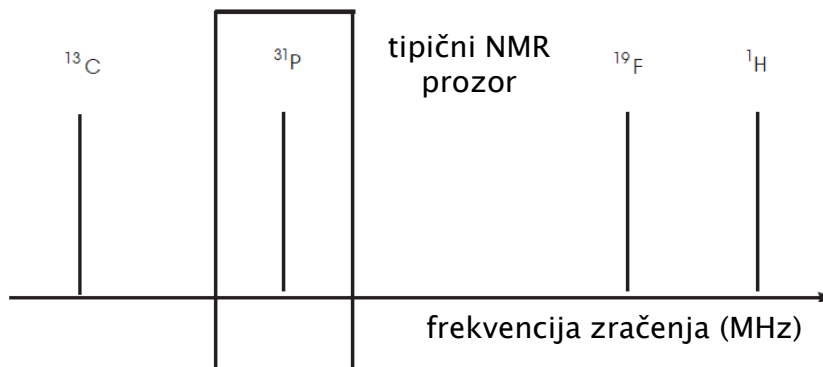
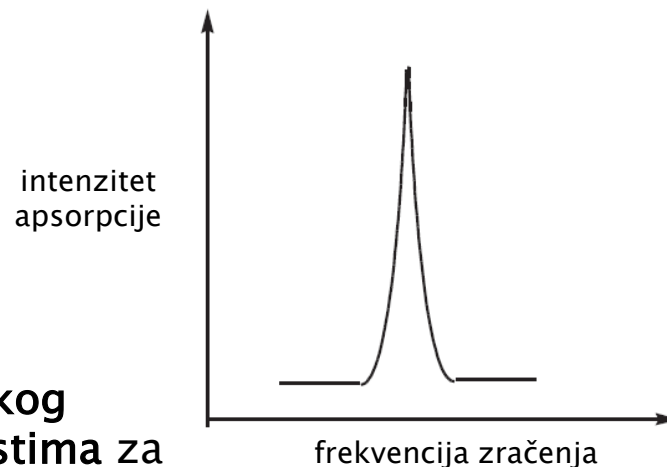
- Moguće je pobuditi nuklearni magnetski moment iz α -stanja u β -stanje premošćivanjem razlike energije
- To se postiže EM zračenjem točne frekvencije (energije)
- Takav izvor zračenja nalazi se u području radiofrekventnog (RF) zračenja niske energije

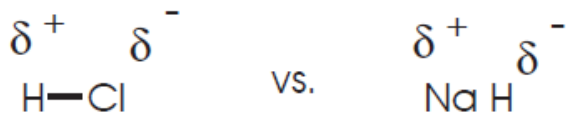
Nuklearna magnetska rezonancija (NMR)

- Kada dođe do apsorpcije energije, RF signal se inducira u zavojnici detektora koja se nalazi u sondi za uzorkovanje
- Instrument bilježi ovu frekventijsku apsorpciju kao rezonantni signal
- Budući da ΔE ovisi o jakosti vanjskog magnetskog polja, signal se javlja pri različitim RF vrijednostima za različite magnete
- Nuklearni spin je svojstvo specifično za jezgru, različiti elementi imaju različite raspone apsorpcije. Obično se ne miješaju jedni s drugima osim ako su im apsorpcijski rasponi vrlo blizu, što je rijetkost
- Npr. pri jakosti magnetskog polja od 1 T, frekvencija apsorpcije za jezgru ^1H je približno 43 MHz. Pri istoj jakosti polja, ^{13}C apsorbira na 10,7 MHz, ^{31}P na 17,2 MHz, a ^{19}F na 40 MHz

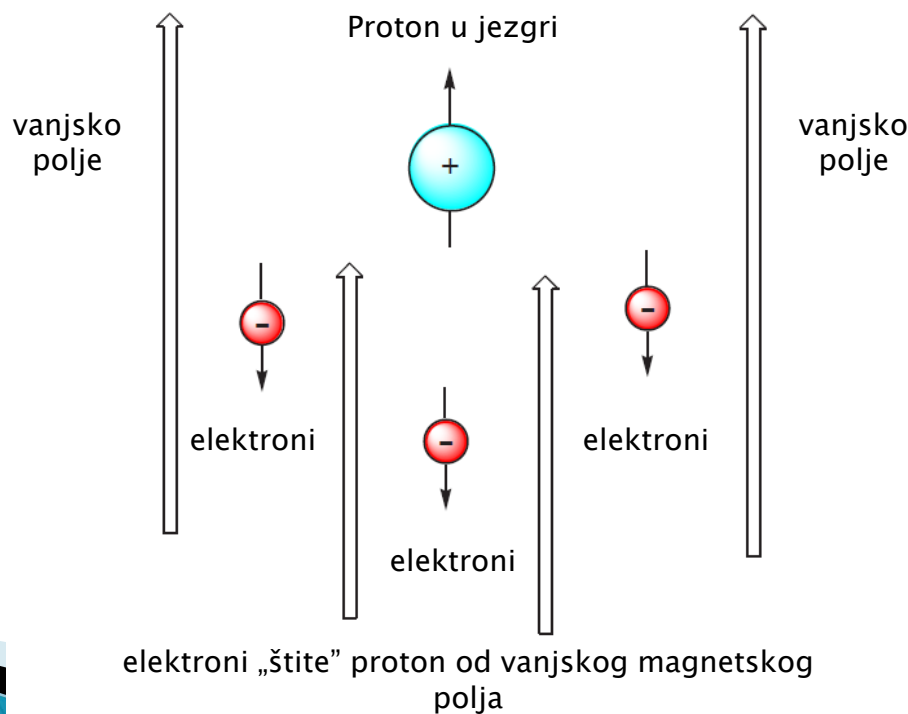
Nuklearna magnetska rezonancija (NMR)

- Informacije sadržane u uobičajenom NMR spektru spadaju u četiri kategorije
  - broj prisutnih signala
  - **kemijski pomak** (položaj signala na frekvencijskoj osi)
  - relativni intenzitet signala
  - multiplicitet signala
- **Kemijski pomak**
  - Promatrana jezgra obično je dio molekule
  - To znači da **gustoća elektrona oko različitih jezgri nije ista**
  - Npr. "kiseli protoni" (vezani za visoko elektronegativne atome) imaju manju gustoću elektrona nego protoni vezani za ugljik
  - Vodik vezan na metale (hidrid) nosi djelomično negativni naboj i stoga ima visok stupanj gustoće elektrona

Kemijski pomak

- Elektroni koji okružuju jezgru također su magnetski aktivni i stvaraju vlastite male magnetske vektore
- **U prisutnosti vanjskog polja** ovi elektronski vektori suprotstavljeni su nuklearnom vektoru te **elektroni štite jezgru od punog učinka vanjskog polja**
- Što je veća gustoća elektrona, to je jezgra više "zaštićena" iz vanjskog polja
- Npr. kad bi HCl i NaH bili stavljeni pod isto magnetsko polje, jezgre vodika u ovim spojevi ne bi iskusile jakost polja u istoj mjeri. Vodik u NaH bio bi više zaštićen od vodika u HCl zbog svoje veće gustoće elektrona

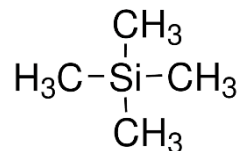

Kemijski pomak

- Vodik, ili proton, **najopsežnije je proučavana jezgra** zbog velike zastupljenosti u prirodi i raširene prisutnosti u organskim molekulama
- U određenoj molekuli **različite vrste protona okružene su različitim stupnjevima gustoće elektrona** i stoga doživljavaju različite stupnjeve "zaštite" elektrona u NMR eksperimentu
- **Protoni koji se nalaze u područjima visoke gustoće elektrona**, kao što je atom vodika u NaH, **bolje su zaštićeni**, oni će iskusiti slabije vanjsko magnetsko polje u odnosu na protone koji su u područjima niske gustoće elektrona (i stoga manje štice) kao što je atom vodika u HCl
- Kao rezultat toga, protonu u NaH će biti potrebna energija niže frekvencije da bi se postigla rezonancija nego proton u HCl, koji je izložen punoj snazi vanjskog magnetskog polja
- **Razlika u rezonantnoj frekvenciji između kemijski različitih tipova protona čini osnovu za njihovo razlikovanje i naziva se kemijski pomak**
- Skala kemijskog pomaka doživjela je nekoliko promjena tijekom godina. Većina promjena je osmišljena kako bi se standardizirali rezultati NMR eksperimenata izvedenih s različitim magnetima pod različitim uvjetima
- Na ovaj način dana molekula će imati iste vrijednosti kemijskog pomaka bez obzira na to je li eksperiment izveden na različitim instrumentima ili pri različitim uvjetima

Kemijski pomak

- Trenutno korištena skala kemijskog pomaka naziva se δ skala
- U ovoj skali x-os predstavlja kemijski pomak protona koji se promatra u odnosu na standard tetrametilsilan (TMS)

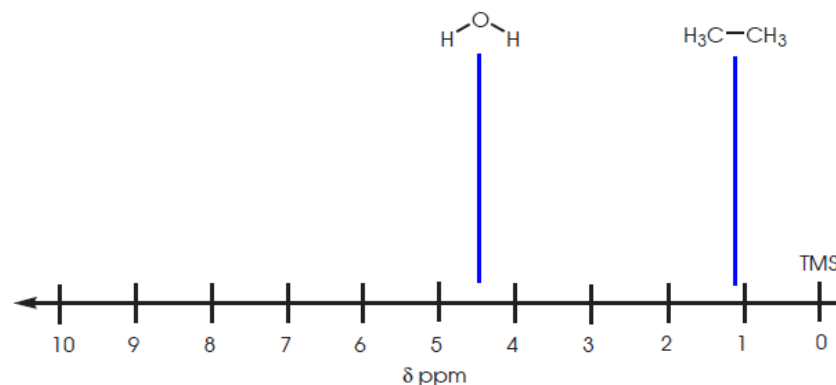

- Vrijednost kemijskog pomaka izražena je u dijelovima na milijun (ppm)
- Apsorpciji protona za TMS uvijek se dodjeljuje vrijednost od 0 ppm
- Svi ostali protoni u spektru se zatim se referenciraju na TMS
- δ -skala se povećava s desna na lijevo i ima tipičan raspon od oko 10–12 ppm za većinu uobičajenih organskih spojeva
- y-os na δ -ljestvici predstavlja intenzitet apsorpcije

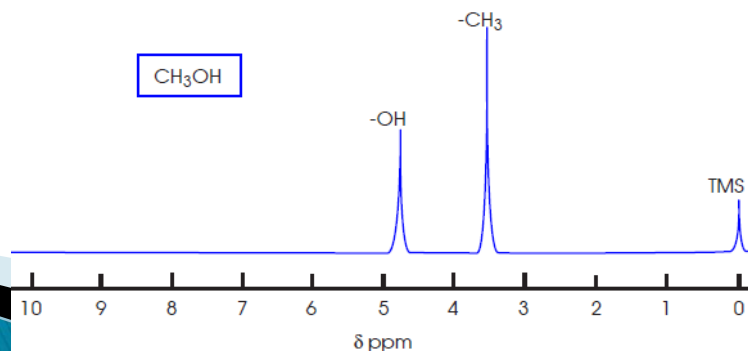

Kemijski pomak

- Na δ -skali jače zaštićeni protoni pojavljuju se pri nižim δ vrijednostima, dok se relativno nezaštićeni protoni pojavljuju pri većim δ vrijednostima
- Stoga će protoni vezani za ugljik, koji je manje elektronegativan od kisika, biti više zaštićeni i obično se pojavljuju oko 1 ppm
- Protoni vezani za kisik ili oni koji su relativno blizu elektronegativnijim atomima, bit će nezaštićeni i pojavit će se na višim vrijednostima δ

- NMR spektar metanola pokazuje ovaj učinak u jednoj molekuli. Protoni vezani za ugljik proizvode signal na nižim δ vrijednost od protona vezanog za kisik

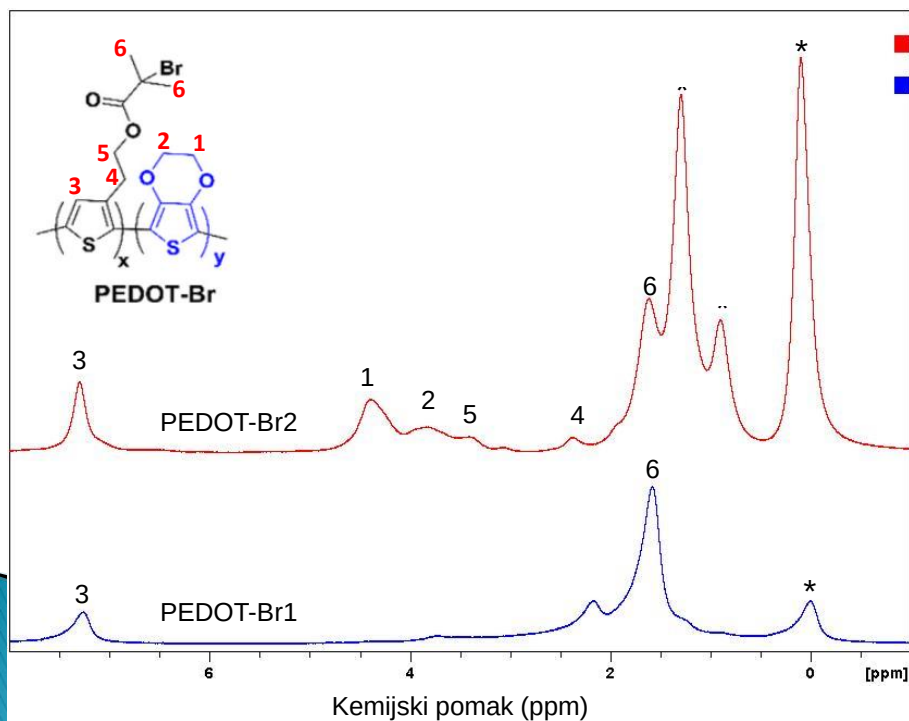

Nuklearna magnetska rezonancija (NMR)

- Budući da rezonantna frekvencija svake NMR-aktivne jezgre ovisi o njenom kemijskom okruženju, kao rezultat, **NMR spektri daju informacije o pojedinačnim funkcionalnim skupinama prisutnim u uzorku, kao i o vezama između obližnjih jezgri u istoj molekuli**
- NMR spektri su jedinstveni i vrlo karakteristični za pojedinačne spojeve i funkcionalne skupine
- NMR spektroskopija je jedna od najvažnijih metoda za identifikaciju molekularnih struktura, posebice organskih spojeva
- Osim identifikacije, NMR spektroskopija pruža detaljne podatke o strukturi, dinamici, reakcijskom stanju i kemijskom okruženju molekula
- **Najčešći tipovi NMR su protonska (^1H) i ugljik-13 (^{13}C) spektroskopija, ali je primjenjiva na bilo koju vrstu uzorka koji sadrži jezgre sa spinom (^{31}P , ^{19}F)**
- Najznačajniji **nedostatak NMR spektroskopije je njena slaba osjetljivost** (u usporedbi s drugim analitičkim metodama, poput masene spektrometrije)
- Obično je potrebno 2–50 mg tvari za snimanje dobrog NMR spektra
- Metoda je nedestruktivna, za dobivanje spektra visoke razlučivosti krute tvari obično se otapaju kako bi se dobile tekuće otopine, iako je moguća i NMR spektroskopija čvrstog stanja (eng. solid state, ssNMR)

Nuklearna magnetska rezonancija (NMR)

- Velika većina molekula u otopini su molekule otapala, a većina uobičajenih otapala su ugljikovodici i stoga sadrže NMR-aktivne jezgre vodika 1
- Kako bi se izbjeglo da signali iz atoma vodika u otapalu ometaju analizu otopljenog analita, koriste se deuterirana otapala gdje je 99+% protona zamijenjeno deuterijem (vodik-2)
- Najčešće korišteno deuterirano otapalo je deuterirani kloroform (CDCl_3)
- Kemijski pomaci molekule će se neznatno promijeniti između otapala, i stoga je potrebno navesti korišteno otapalo s vrijednostima kemijskog pomaka

Dijeljenjem dvostruke površine signala 1 i signala 3 (1 ima dva protona, dok 3 ima jedan proton) dobije se omjer 2,6 dok se dijeljenjem površine signala 1 i trećine površine signala 6 (1 ima dva protona, dok 6 ima šest protona) dobije omjer 1,5 iz čega se može zaključiti da je prosječni omjer EDOT-a i ThBr-a približno 2

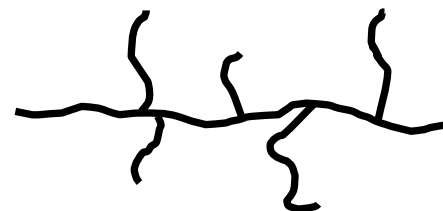
MOLEKULSKE MASE I RASPODJELA MOLEKULSKIH MASA

- **Molekulska masa** – jednoznačna karakteristika niskomolekularnih spojeva
- **Sintetski polimeri** – **smjese** makromolekula
  - to je posljedica različitog stupnja polimerizacije (DP), odnosno statistički raspoređenog **različitog broja monomernih jedinica (n)** u molekuli polimera
    - $[\text{CH}_2 - \text{CH}_2]_n -$
  - to svojstvo polimera naziva se **disperznost** ili **neuniformnost**
- **Neuniformnost podrazumijeva:**
  - različitu **duljinu** polimernog lanca
  - različiti **stupanj** razgranatosti
  - različit **broj konformacija**
  - različitu **raspodjelu** ponavljanih jedinica u kopolimerima

linearna molekula polimera

razgranata molekula polimera

- **Neuniformnost** (disperznost) sustava karakterizira se s dva statistička parametra:
  - **prosječnom molekulskom masom**
  - **raspodjelom molekulskih masa**

- **Prosječna molekulska masa određuje se:**
  - **Kromatografijom na poroznom gelu (GPC)**
  - **Viskozimetrijskom metodom razrijeđenih otopina**
  - **Bubrenjem ili testom naprezanje–istezanje** (molekulske mase mreže –umreženi polimeri)

➤ **Vrste prosjeka molarnih masa:**

➤ **brojčani prosjek molekulskih masa ($\bar{M}_n$)**

- odredi se masa ukupnog uzorka i broj molekula te se izračuna molarni udio
- n_i molovi, M_i molekulska masa svake molekule

$$\bar{M}_n = \frac{n_1 M_1 + n_2 M_2 + \dots}{n_1 + n_2 + \dots} = \frac{\sum n_i M_i}{\sum n_i}$$

➤ **maseni prosjek molekulskih masa ($\bar{M}_w$)**

- odredi se masa ukupnog uzorka i broj molekula i izračuna se maseni udio (w_i) polimera

$$\bar{M}_w = \frac{n_1 M_1}{\sum n_i M_i} \cdot M_1 + \frac{n_2 M_2}{\sum n_i M_i} \cdot M_2 + \dots = \frac{\sum n_i M_i^2}{\sum n_i M_i}$$

Što zapravo predstavljaju Mn i Mw?

Koja je prosječna veličina grada?

Brojčani prosjek je aritmetička sredina broja stanovnika

Zagreb 663.592 stanovnika

Đakovo 16.875 stanovnika

Pazin 8.279 stanovnika

Senj 5.973 stanovnika

$$Pros_j. = \frac{663.592 + 16.875 + 8.279 + 5.973}{4} = \frac{694.719}{4} = \mathbf{173.680}$$

U gradu koje veličine živi prosječna osoba unutar populacije?

Maseni prosjek uzima u obzir da u Zagrebu živi više stanovnika nego u ostalim gradovima

$$Zagreb = \frac{663.592}{694.719} = 0,9552 * 663.592 = 633.863$$

$$Đakovo = \frac{16.875}{694.719} * 16.875 = 410$$

$$Pazin = \frac{8.279}{694.719} * 8.279 = 99$$

$$Senj = \frac{5.973}{694.719} * 5.973 = 51$$

634.423

- **viskozni prosjek molekulskih masa ($\bar{M}_v$)**

$$\bar{M}_v = \left(\frac{\sum n_i M_i^{1+a}}{\sum n_i M_i} \right)^{1/a}$$

- **Z – prosjek molekulskih masa ($\bar{M}_z$)**

$$\bar{M}_z = \frac{\sum n_i M_i^3}{\sum n_i M_i^2}$$

z – zentrifugen (njem.)

Određena sedimentacijom u ultracentrifugi

$$M_n < M_v < M_w < M_z$$

- **Disperznost ($\bar{D}$) – $\bar{M}_w/\bar{M}_n$ – definira raspodjelu molekulskih masa polimera (stari naziv indeks polidisperznosti – PDI)**

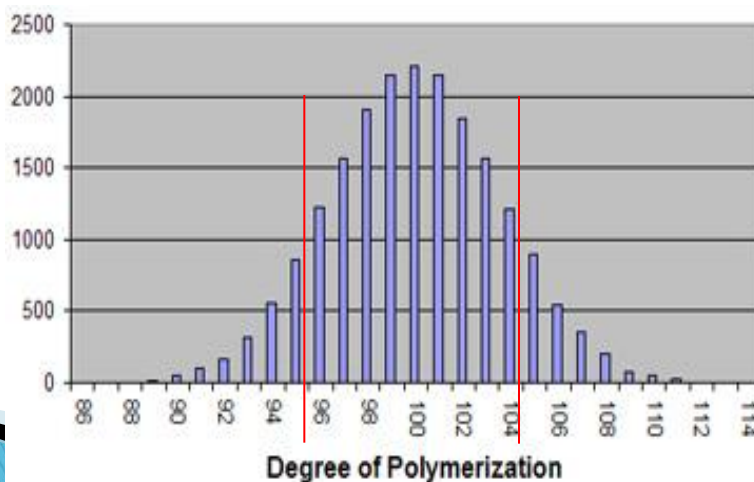
$M_w/M_n=1$	monodisperzni sustav
$M_w/M_n \leq 1,5$	kontrolirane radikalske polimerizacije
$M_w/M_n=1,5$	lančana polimerizacija, reakcija terminacije rekombinacijom
$M_w/M_n=2$	polimeri dobiveni stupnjevitom ili lančanom polimerizacijom
$M_w/M_n=2-5$	polimeri dobiveni lančanom polimera s visokom konverzijom
$M_w/M_n=10-50$	polimeri s razgranatim molekulama

Raspodjela: – široka → M_w/M_n disperznost velika
 – uska → M_w/M_n disperznost mala

- **Raspodjela molekulskih masa**
- Opisuje učestalost pojavljivanja molekula pojedinog određenog stupnja polimerizacije (DP) u uzorku
- **Raspodjela molekulskih masa** polimernog uzorka opisuje se **distribucijskim funkcijama**, kao molarni, x_i ili maseni, w_i udio molekula molekulne mase M_i , odnosno DP
- Molarni udio povezan je s masenim udjelom izrazom

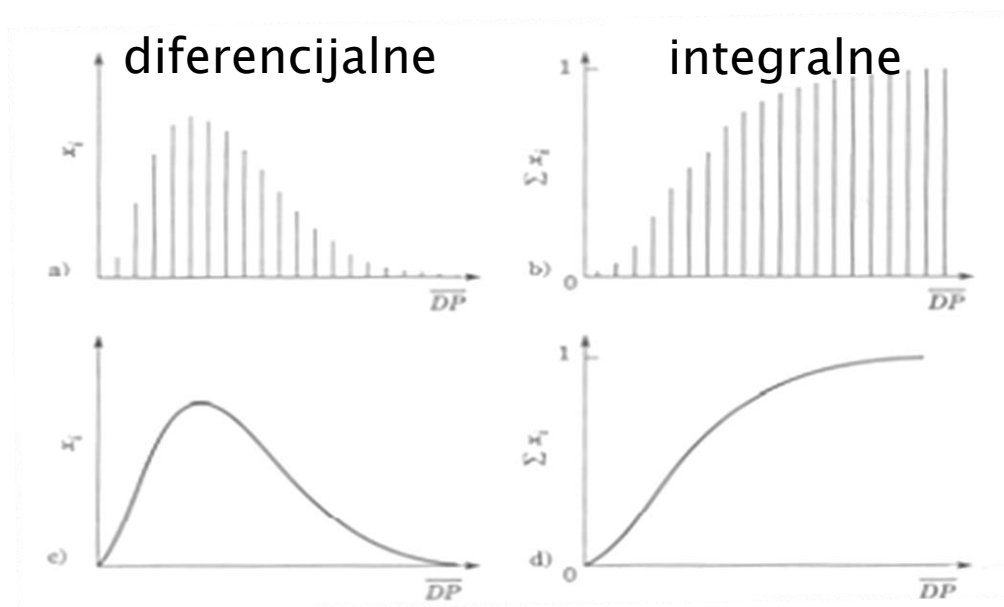
$$w_i = x_i [(DP_n)_i / \overline{DP_n}]$$

- **sve su raspodjele molekulskih masa diskontinuirane**

moгу se u potpunosti zamijeniti s **kontinuiranom** krivuljom

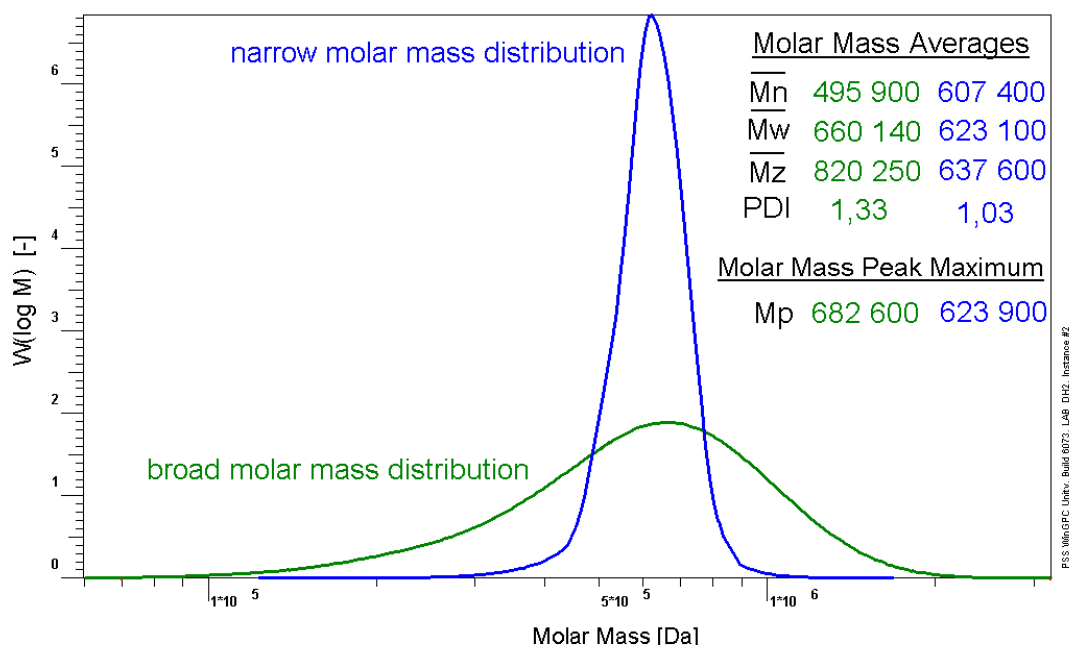
- **Dobivene krivulje molekulskih masa su diskontinuirane jer opisuju polidisperzni sustav, prevode se u kontinuirane – diferencijalne ili integralne krivulje**

diskontinuirane

kontinuirane

- Široka raspodjela molekulskih masa podrazumijeva **malu učestalost pojavljivanja** molekula sličnog stupnja polimerizacije (DP) u uzorku
- Uska raspodjela molekulskih masa podrazumijeva **veliku učestalost pojavljivanja** molekula sličnog stupnja polimerizacije (DP) u uzorku

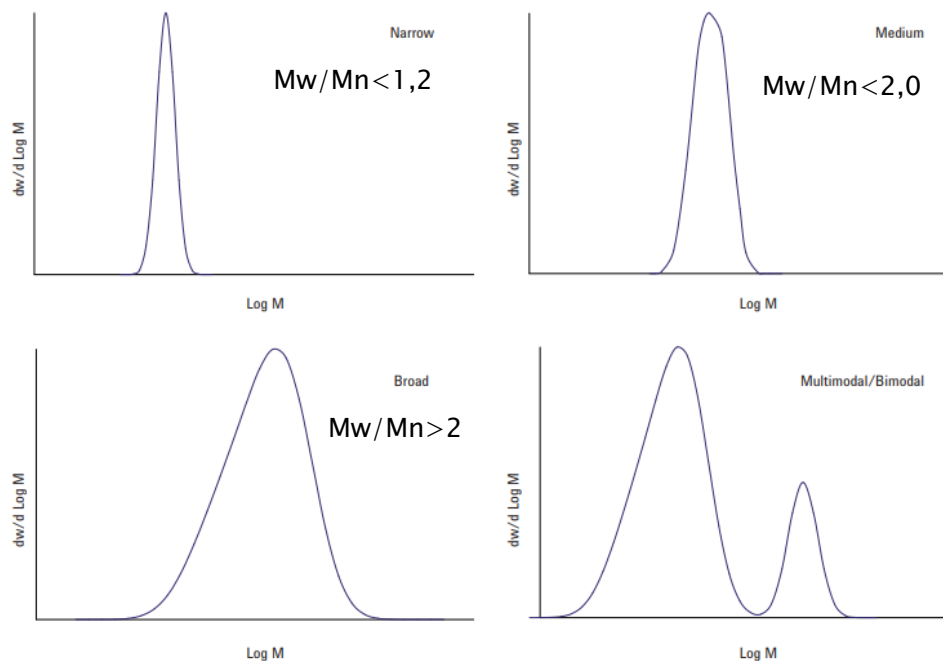
Uska raspodjela – svojstva

polimer tvrd, veće viskoznosti, sporo teče, teško preradljiv

Široka raspodjela – svojstva

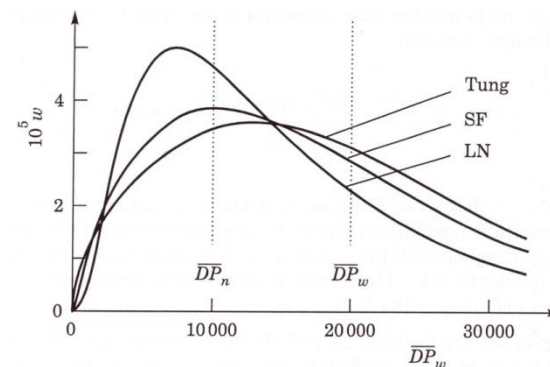
polimer elastičan, manje viskozan, lakše teče, lakše preradljiv

➤ Krivulje raspodjele mogu biti Gausove ili s pomakom prema višim ili nižim molekulskim masama, opisuju se jednačbama tih krivulja:

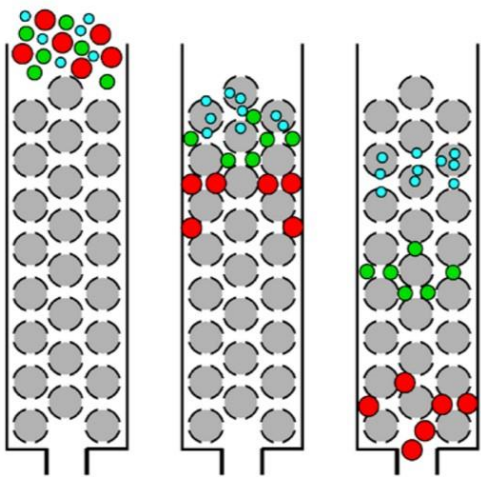
- Schulz–Floryieva (SF) ili najvjerojatnija raspodjela
- Poissonova raspodjela
- Kubinova raspodjela
- Tungova raspodjela (Tung)
- Logaritam normalna (LN)

Kromatografija na propusnom gelu (GPC) ili Kromatografija isključivanja po veličini (SEC)

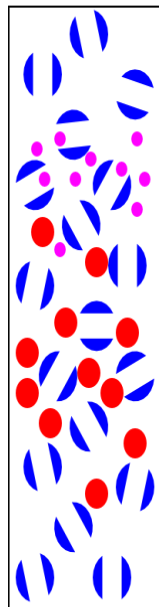
(GPC – Gel permeation chromatography, SEC – Size exclusion chromatography)

- Instrumentalna tehnika razdvajanja molekula polimera po veličini, kojom se određuju molekulske mase i raspodjela molekulskih masa polimera
- Kromatografska je tehnika razdvajanja molekula polimera po veličini, na principu različitog hidrodinamičkog volumena makromolekula u otopini
- Metoda se temelji na ulasku molekula analita (otopine–mobilna faza) u pore stacionarne faze (gel) i različitom vremenu zadržavanja
- Metoda se naziva **gel filtracija** kada je stacionarna faza hidrofilna, a **mobilna faza je vodena**, a **gel–permeacijska kromatografija** kada je stacionarna faza hidrofobna, a **mobilna faza organsko otapalo**

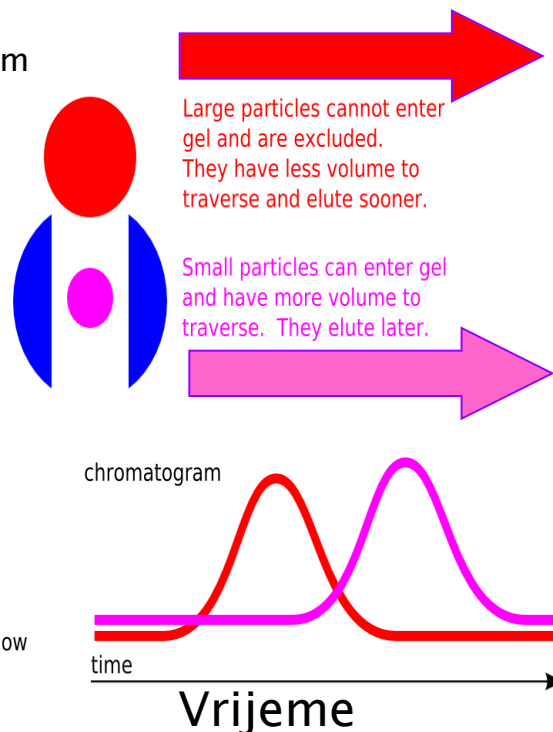

- Otopina polimera propušta se kroz kolonu kapilarnih dimenzija (ispunjenu poroznim gelom) dolazi do razdvajanja (frakcioniranja) molekula po veličini
- Veličine pora definiraju (**exclusion limit**) koje molekule prolaze kroz, a koje između pora

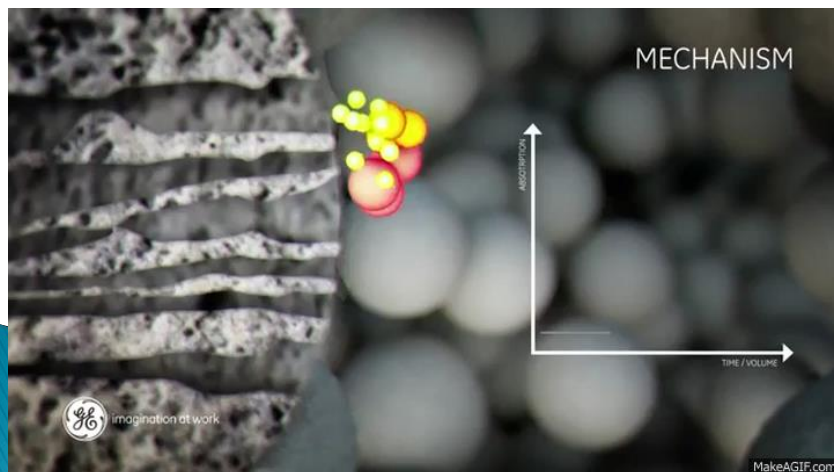
Kolona s propusnim gelom

Shema kolone

- **velike** molekule **ne mogu** ući u pore gela i isključuju se iz kolone ranije
- imaju kraći put
- veću brzinu prolaza kroz kolonu
- izlaze prve
- **male** molekule ulaze u pore gela
- imaju dulji put
- nižu brzinu protjecanja
- kasnije se isključuju iz kolone

➤ Otapalo:

- tetrahidrofuran (THF), kloroform, dimetil formamid (DMF), toluen
- mora u potpunosti otopiti uzorak (filtriranje prije injektiranja)
- koristi se mala količina uzorka (5 – 25 mg) i razrijeđena otopina (m:m = 1:75) uz male volume injektiranja (cca 300 µL)

➤ Stacionarna faza (gel):

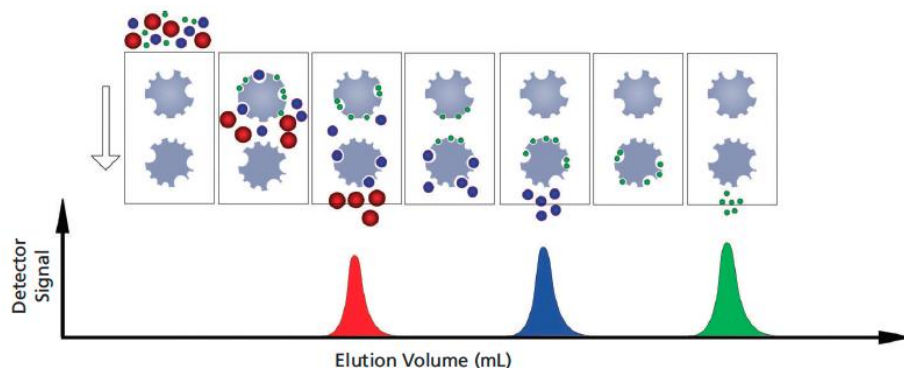
- umreženi polimer, kontrolira se gustoća umreženja kako bi se dobile pore različitih veličina za različite uzorke
- Dextran – glukozni umreženi polimer
- Poliakrilamid, poli(metil–metakrilat)

Column	Effective MW Range	Part No. THF	Part No. DMF	Part No. Toluene
Styragel HR 0.5	0–1,000	WAT044231	WAT044232	WAT044230
Styragel HR 1	100–5,000	WAT044234	WAT044235	WAT044233
Styragel HR 2	500–20,000	WAT044237	WAT044238	WAT044236
Styragel HR 3	500–30,000	WAT044222	WAT044223	WAT044221
Styragel HR 4	5,000–600,000	WAT044225	WAT044226	WAT044224
Styragel HR 4E	50–100,000	WAT044240	WAT044241	WAT044239
Styragel HR 5	50,000–4,000,000	WAT054460	WAT054466	WAT054464
Styragel HR 5E	2,000–4,000,000	WAT044228	WAT044229	WAT044227
Styragel HR 6	200,000–10,000,000	WAT054468	WAT054474	WAT054470
Styragel Guard Column 4.6 x 30 mm	—	WAT054405	WAT054415	WAT054410

- HT (high–temperature) kolone za polimere koji su teško topljivi (npr. polietilen je topljiv na 120 °C u toluenu)

➤ Detektor

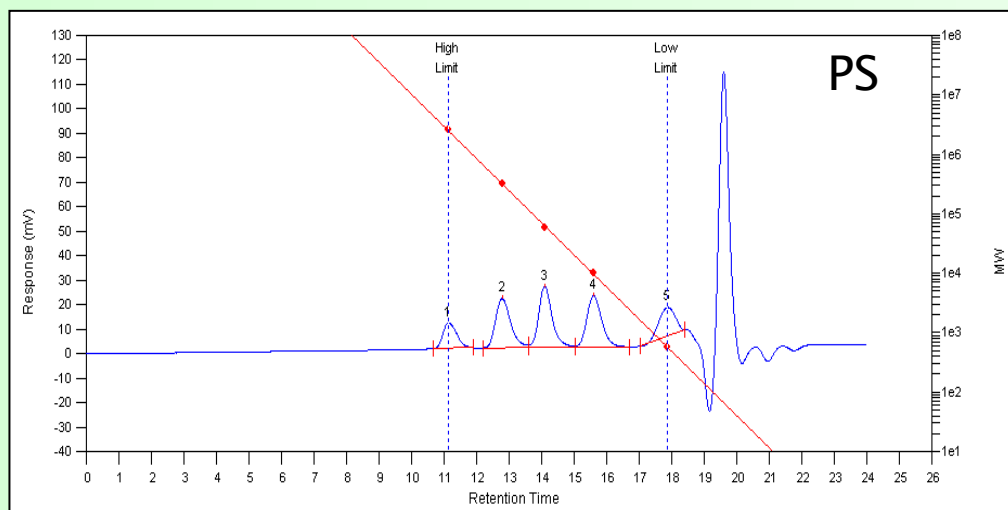
- Koncentracija molekula polimera na izlazu iz kolone određuje se najčešće mjerenjem indeksa loma svjetla

➤ Vrste detektora

- Refrakcijski indeks (RI) detektor – najčešći, određuje razliku indeksa loma između otapala i otopine, niska osjetljivost i stabilnost
- Ultraljubičasti (UV) apsorpcijski detektor – visoko osjetljiv i stabilan, ne može detektirati polimere koji ne apsorbiraju u UV/VIS području
- Kombinacija različitih detektora, light scattering, NMR, MS,...

- GPC kalibracija
- kalibracija s uzorkom polimera poznate i uske raspodjele molekulskih masa (PS, PMMA, PEO), $M_w/M_n \sim 1,05$
- PS = 1–2 \$/kg, GPC standard PS = 180 \$/g

- Iz kalibracijske krivulje onda je moguće odrediti molekulske mase ispitivanog uzorka polimera

Viskozimetrijska metoda

- Određivanja prosječni viskoznih molekulskih masa (M_v) iz razrijeđenih otopina polimera
- Mjeri se vrijeme (t) protjecanja određenog volumena razrijeđene otopine kroz kapilaru viskozimetra (oznaka od A do B)
  - mjerenje brzine protjecanja kroz kapilaru
  - brzina protjecanja dana je Hagen–Poiseuilleovim zakonom

$$v = \frac{\pi r^4 p t}{8 l \eta}$$

v = volumen otopine koji u vremenu t proteče kroz kapilaru

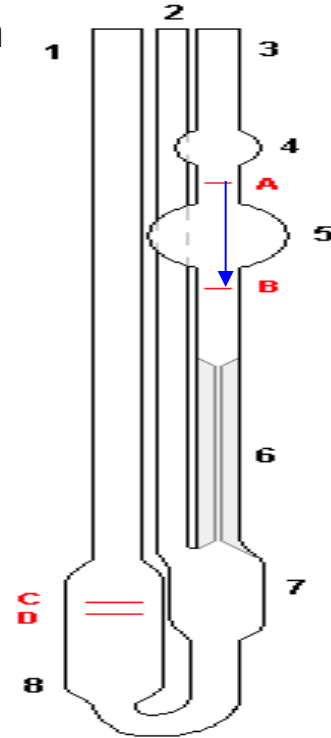
t = vrijeme protjecanja

l = dužina kapilare

r = promjer kapilare

p = hidrostatski tlak

η = dinamička viskoznost, Pas

Viskoznost polimerne otopine

$$\eta = \frac{\pi r^4 g h \rho t}{8 \nu l}$$

Viskoznost otapala

$$\eta_0 = \frac{\pi r^4 g h \rho_0 t_0}{8 \nu_0 l}$$

$\rho_0 = \rho$ Gustoća otapala = gustoći otopine
Vrijedi jer je otopina polimera razrijeđena

$$\eta_{rel} = \frac{\eta}{\eta_0} = \frac{\rho t}{\rho_0 t_0} = \frac{t}{t_0}$$

relativna viskoznost (η_{rel})

$$\eta_{sp} = \frac{t - t_0}{t_0} = \eta_{rel} - 1$$

specifična viskoznost (η_{sp})

$$\eta_{red} = \frac{\eta_{sp}}{\gamma}$$

reducirana viskoznost (η_{red})

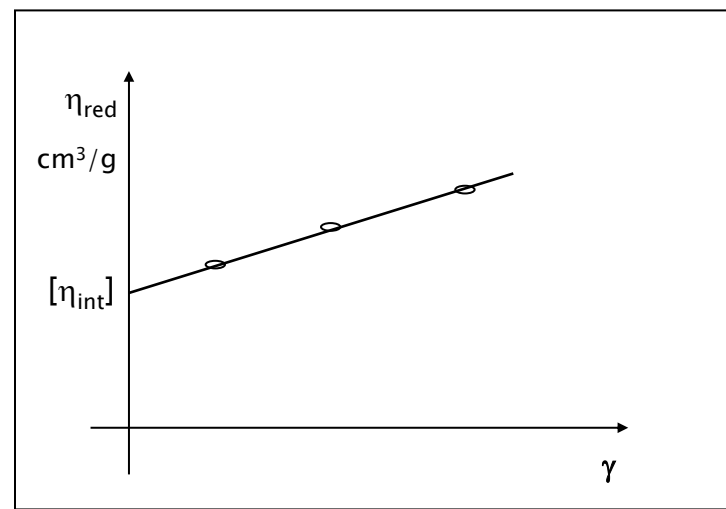
Koncentracija polim. otopine

$[\eta_{int}]$ – intrinzička viskoznost tj. granični viskozni broj

↳ Ekstrapolacija η_{red} na $\gamma = 0$

Intrinzička viskoznost i molekulska masa polimera povezane su Mark-Houwink-ovom relacijom

$$[\eta_{int}] = K * M_v^\alpha$$

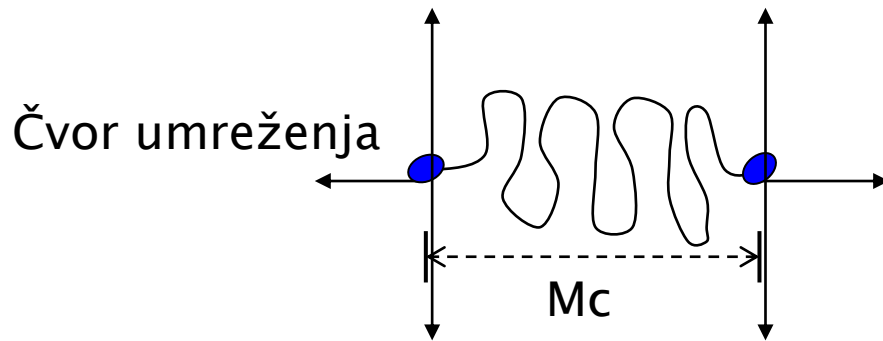

K i α su konstante definirane za određen sustav otapalo-polimer

Molekulske mase mreže (Mc) umreženih polimera

- Umrežene polimere nije moguće otopiti, pa se ne mogu mjeriti molekulske mase na GPC ili viskozimetrijski, moguće je odrediti molekulsku masu između dva čvora umreženja

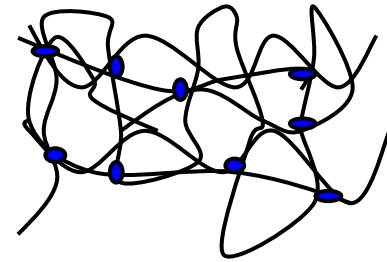
$$Mc = 1 / \nu$$

gdje je

- ν gustoća umreženja u polimeru
- Mc molekulske mase mreže

Mc je moguće odrediti:

mjenjem ravnotežnog bubrenja
testom naprezanje-istezanje

Umreženi polimer-mreža

$$\nu = 2C_1RT$$

$2C_1$ – Mooney Rivlinova konstanta,
određuje se testom naprezanja

Seminar

	Grupa	Datum zadavanja 1. zadatka	Datum predaje 1. zadatka
Batinić, Bićanić, Bochniček, Fućak	A	9.10.	16.10.
Gorup,Hodalj, Jaklenec, Kardum, Klasić	B		
Klišanin, Kuzmić&Kuzmić, Lerotić, Lopac Škrinjar	C		
Mateša, Mlinarević, Orešković, Pavlinušić Dominković, Rapinac	D		
Vrdoljak&Vrdoljak, Vugdragović, Zadavec, Zagorec	E		

Seminarski zadatak poslati na lfiket@fkit.unizg.hr (Lucija Fiket, mag. ing. cheming.)
Ne pojedinačno, za cijelu grupu!

Seminar

ZADATAK 1: VISKOZIMETRIJSKO ODREĐIVANJE MOLEKULSKE MASE

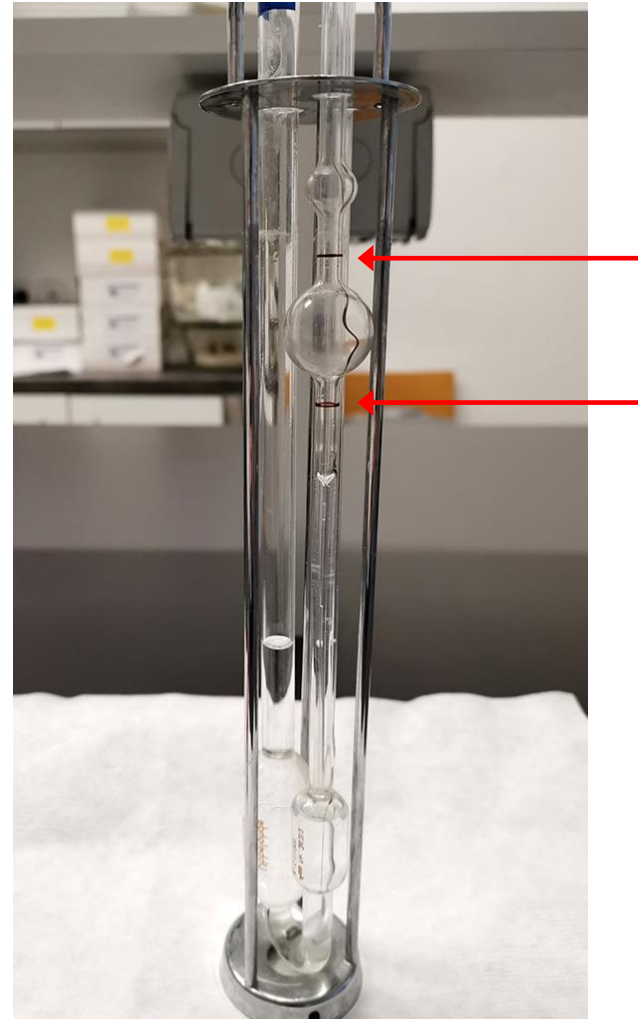
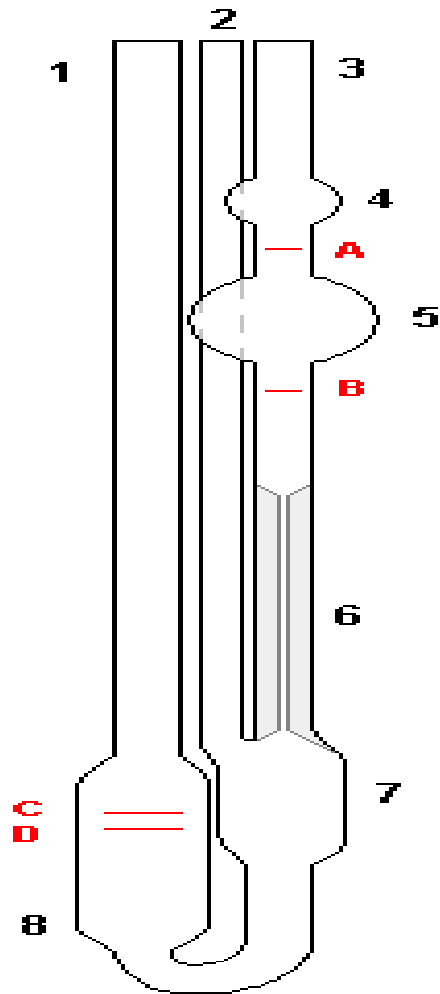
Izračunaj prosječnu viskoznu molekulsku masu **polimera** otopljenog u **otapalu** (svaka grupa različit sustav polimer–otapalo) na temelju podataka o tri vremena protjecanja otapala i otopine kroz kapilaru viskozimetra:

γ (g/cm ³)	Vrijeme protjecanja (s)			Srednje vrijeme protjecanja (s)
	1	2	3	
otapalo	30	28	28	
otopina konc 1	70	71	70	
otopina konc 2	132	129	131	
otopina konc 3	209	213	212	

γ (g/cm ³)	η_{rel}	η_{sp}	η_{red} (cm ³ /g)
otopina konc 1			
otopina konc 2			
otopina konc 3			

- Ispuniti tablicu, dati primjer izračuna, nacrtati graf ovisnosti γ – η_{red} , odrediti η_{int} , izračunati mol. masu M_v

Seminar

Seminar

<https://youtu.be/aJjDoFzor-8>